

Historia och stora förändringar på arbetsmarknaden

Under Bageriförbundets 125-åriga historia har bageribranschens särart på den finländska arbetsmarknaden kommit till uttryck på många olika sätt. Kollektivavtal och arbetslagstiftning har innehållit oförståeliga enskilda bestämmelser och föreskrifter, vars existens man bara har kunnat förvånas över. Statliga myndigheter såg inte något problem med detta under årtionden, eftersom fackföreningarna ansåg att bestämmelserna var "rättvisa och rimliga". Detta faktum illustrerar samtidigt fackföreningarnas ytterst starka ställning i Finland.

En bestämmelse som verkade helt obegriplig fanns i bagerilagen från 1928 till 1993. Under dessa 65 år var det förbjudet att arbeta natt i Finland. Fram till 1983 fick inte ens företagare arbeta natt i sitt eget företag. De fick endast arbeta natt med dispens och högst tio dagar per år. Men samtidigt, från 1968 och framåt, fick stora fabriksbagerier som arbetade i tre skift lov att baka fritt i tre skift om de begärde tillstånd från arbetsrådet/arbetsmarknadsorganisationerna. Först 1993 avskaffades begränsningarna för nattarbete i bageriarbetslagen, och därmed närmade sig bestämmelserna för små och stora bagerier varandra, även om de (stora) företag som ingick i arbetsgivarorganisationen fortfarande gynnades.

När det gäller arbetsmarknadsfrågor kunde man ha trott att det senast efter 1995 skulle ha skett förändringar inom bageribranschen, precis som på den övriga finländska arbetsmarknaden. Sovjetunionen hade ju upplösts redan 1991 och Finland hade anslutit sig till EU 1995. Så blev det dock inte, utan på arbetsmarknaden fortsatte allt som om ingenting hade förändrats i omvärlden. Det Finlandiserade Finland fortsatte på arbetsmarknaden sina gamla spår, enligt fackföreningarnas regler och beslut. Bageribranschen är ett särskilt bra exempel på detta.

En annan sak som visar på bageribranschens särart har att göra med 1996 års reform av arbetstidslagen. Då upphävdes alla särlagar för andra branscher, undantaget en paragraf i bageriarbetslagen som gällde natttillägg. I bageriarbetslagen fanns dock ingen bestämmelse om vem som skulle betala detta tillägg och vem som skulle få det*. Men bagerierna som arbetade skift följde lagen i årtionden och betalade enligt namnet på lagen natttillägget utan invändningar. Frågan var politiskt för känslig för att man skulle våga ta upp denna orättvisa. Lyckligtvis upphävdes lagen slutligen den 1 mars 2025.

Den tredje helt orimliga bestämmelsen fanns i kollektivavtalet för bageriarbetare i cirka 50 år. Den förbjöd i praktiken användning av deltidsanställda på andra dagar än helger i icke organiserade företag som inte var anslutna till arbetsgivarorganisationen**. Anledning till detta var att enligt kollektivavtalet krävdes det att det fanns ett lokalt avtal för att anställa deltidsanställda på andra dagar än helger inom bageribranschen***. Och som vi vet var lokala avtal förbjudna för icke organiserade företag i Finland fram till den 1 januari 2025, hur otroligt det än låter i

efterhand****. Denna bestämmelse i kollektivavtalet följdes dock i praktiken knappast alls inom bageribranschen, åtminstone inte i de icke organiserade företagen. Företagen anställde deltidsanställda efter behov, och fackföreningen ingrep inte särskilt mycket i detta. I alla fall inte vad jag vet, så fördes det inte vidare till domstol. Kanske förstod man även vid SEL hur orimligt det skulle ha varit.

Under denna vår har jag hållit föredrag om Bageriförbundets 125-åriga historia. I dessa har jag även gått igenom de ovan nämnda ämnena. Det har varit intressant att följa åhörarnas kommentarer och småleenden tidigare generationers beslut. Däremot är inställningen till händelser i det närmaste förflutna betydligt mer försiktig, eftersom de ligger närmare oss själva och vår egen tid i livet. Därför kan man fråga sig: har vår generation rätt att kritisera tidigare tiders handlingar när vi funderar över vilka lagar som har funnits under vår tid och hur vi själva har förhållit oss till dem?

Jag är dock av den åsikten att vi som arbetar inom bageribranschen inte behöver fundera så mycket på vad kommande generationer kommer att tycka om vårt arbete. Det har alltid funnits speciella bestämmelser också i andra branscher, från pappersarbetarnas "bastuersättning" som ett exempel, och det kommer att finnas även i framtiden. Som jämförelse kan man ta de coronarestriktioner som samhället införde i början av 2020-talet. Till exempel, i början av årtiondet, kunde man fortfarande hinna köpa drycker på Alko efter klockan 18 när restaurangerna stängde, och högst sex åskådare fick följa fotbollsmatcher i Tipsligan utomhus. Dessa bestämmelser är bra exempel på vad som kan hända i samhällen när rädsla vinner över förnuft. Det skulle vara intressant att veta vad kommande generationer kommer att tänka när de läser om dessa begränsningar om till exempel 50 år. Jag antar att de kommer att anse sig vara lite klokare, och kanske har de all anledning att göra det. Särskilt när man tänker på hur världen ser ut idag och framför allt på hur ledarna i stormakterna agerar, vilket på ett oroande sätt påminner om händelserna i slutet av 1930-talet.

Mika Värynen

* Mer om ämnet finns i ledartexterna i tidningen Leipuri [4/2025](#), [7/2024](#) och [7/2019](#) via länken.

** Bestämmelsen gällde i kollektivavtalet fram till februari 2023, då den slutligen ändrades. Mer om detta i ledarna i tidningen Leipuri [2/2023](#) och [8/2022](#).

*** Detta fastställs även i arbetsdomstolens beslut TT 2016:6.

**** Vid den tidpunkten upphörde diskrimineringen av icke organiserade företag i Finland, eller minskade åtminstone avsevärt. Mer om detta i ledarna i tidningen Leipuri [1/2025](#), [6/2019](#) och [3/2019](#).